

PÕHIKOOLI LÕPUEKSAM
GEOGRAAFIA
13. JUUNI 2013

HINDAMISJUHEND
Üldjuhised

Eksamitöö ülesannete vastuseid hinnatakse 0,5 punkti täpsusega. Maksimaalselt on võimalik saada 75 punkti. Eksamitöö lõpptulemus ümardatakse täispunktideni suurema punktiarvu poole. Hindamiskaala on järgmine:

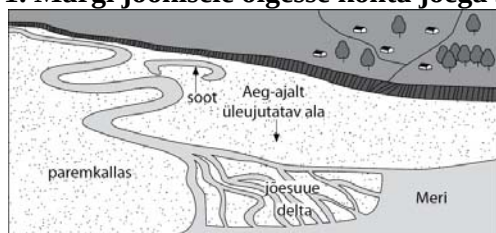
hinne „5“	90–100%	– 68–75 punkti
hinne „4“	70–89%	– 53–67 punkti
hinne „3“	45–69%	– 34–52 punkti
hinne „2“	20–44%	– 15–33 punkti
hinne „1“	alla 20%	– vähem kui 15 punkti

Järgnevalt antakse juhiseid, kuidas iga küsimuse puhul punkte arvestada. Esitatud on õige vastuse variandid, aga kuna õigeid vastuseid võib erinevalt sõnastada, ei ole pakutud vastusevariandid ainuvõimalikud. Kui õpilane on oma sisuliselt õige vastuse sõnastanud teisiti, palume õpetajal arvestada vastuse eest punkte põhimõttel: õige ja ammendav vastus annab maksimumpunktid, osaliselt õige vastus annab olenevalt vastuse õigsusest proportsionaalselt vähem punkte. Lisatud on ka näiteid, kuidas osaliselt õiget vastust hinnata. Kindlasti pole näiteid ammendavalt, sest kõiki vastusevariante pole võimalik ette näha.

Palume märkida iga eksamitöö tiitellehele punktisumma, eksamihinne, aastahinne ja õpilase andmed. Samuti palume täita kõik hindamiseks ettenähtud ruudud ka sel juhul, kui mugavam oleks kogu ülesande eest saadavad punktid ühte ruudukesse kirjutada. Juhul, kui õpilane on jätnud vastamata, tõmmake ruudukesse kriips. Kõikide hindamiseks mõeldud ruudukeste täitmine on oluline andmete töötlemiseks. Sellest sõltub tagasiside täpsus ja põhjalikkus.

Küsimused ja vastuste hindamiskriteeriumid
I. OSA. Ülesanded, mille lahendamisel ei või atlaseid kasutada.

1. Märki joonisele õigesse kohta jõega seotud mõisted: jõesuue, delta, soot, paremkallas. 4 punkti

Üks joonisele õigesti märgitud mõiste annab 0,5 punkti, kokku 2 punkti. Kui sama mõiste on kirjutatud mitmesse kohta, sealjuures nii õigesse, kui ka valesse kohta, siis antud mõiste kasutamise eest punkte ei saa.

Miks tekib jõgedel aeg-ajalt üleujutusi? Põhjenda näite abil.

- 1) Kui kevadel lumi sulab, siis veetase jões tõuseb ja tekib üleujutus.
 - 2) Kui lühikese aja jooksul sajab väga palju vihma, võib tekkida üleujutus.
 - 3) Piirkondades, kus jõekaldad on täis ehitatud ja asfalteeritud, võib ka mõõdukate sademete korral tekkida üleujutus, sest vihmavee pinnasesse imbumine on takistatud.
 - 4) Troopilised tsüklonid või püsiv mere poolt puhuv tuul võib jõesuudmealal üleujutuse tekitada jms.
- Üks õige näide annab 1 punkti.

Miks jõe eri osades on vee voolukiirus erinev?

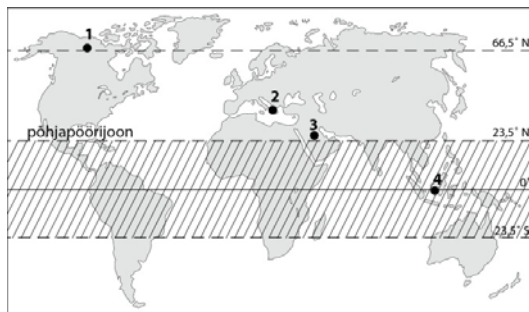
Jõe lang on jõe eri osades erinev. Kui lang on suurem, siis on ka voolukiirus suurem.

Vastus annab 1 punkti, kui õpilane on õigesti seostanud jõe voolukiiruse jõe languga. Kui õpilane kasutab mõiste lang asemel mõistet langus (mis sisuliselt ei ole küll korrektne), annab vastus ikkagi 1 punkti, kui muus osas on sõnastus õige.

2. Milliste kaardile märgitud kohtade (1–4) kliimat iseloomustavad kliimadiagrammid A, B ja C?

Täida tabel.

7 punkti

Kliima-diagramm	Koht kaardil
A	3
B	1
C	4

Iga kliimadiagrammi seostamine õige kohaga kaardil annab 1 punkti.

Vali üks kliimadiagramm (A, B või C). Selgita kahe näite abil, kuidas selline kliima mõjutab inimeste elu.

Üks õigesti sõnastatud näide, milles on välja toodud kliima mõju inimestegevusele, annab 1 punkti.

Näiteks, kui õpilane valib kliimadiagrammi A, võiksid vastused olla järgmised:

- 1) väga kõrge temperatuuri tõttu vajavad inimesed oma majades ja autodes konditsioneere;
- 2) maju ei ole vaja soojustada ega ka kütta, sest aastaringi on väga soe;
- 3) väheste sademete tõttu saab taimi kasvatada ainult niisutatavatel põldudel, oasides jms.

Kirjuta kaardile õigesse kohta põhjapööriljoon.

Kaardile õigesti märgitud põhjapööriljoon annab 1 punkti.

Viiruta kaardil ala, kus päike võib paista seniidis.

Kui õpilane on viirutanud kogu pööriljoontevahelise ala, saab ta vastuse eest 1 punkti. Kui õpilane on viirutanud küll õige piirkonna, kuid mitte kogu ulatuses, näiteks kitsa vööndi ümber ekvaatori või piirkonna Aafrikas, saab ta vastuse eest 0,5 punkti. Kui vastuses on viirutatud lisaks õigetele piirkondadele ka neid, kus päike seniidis ei ole, saab õpilane proportsionaalselt ka vähem punkte.

3. Miks vahetuvad Maal loodusvööndid pooluselt ekvaatorini?

1 punkt

Ekvaatoripiirkond saab rohkem päikese kiirgust kui polaaralad. Ekvaatorist pooluste suunas väheneb päikese kiirguse intensiivsus, mis mõjutab temperatuure ja kõiki sellest sõltuvaid nähtusi, sh taimkatet, liikide levikut jne.

Vastus annab 1 punkti, kui õpilane on loodusvööndite vaheldumise seostanud Maale langeva päikese kiirguse (soojuse) erinevustega. Kui õpilane on vastanud järgmiselt: „Loodusvööndid vahelduvad, sest kliima ja muud tingimused on erinevad”, saab ta vastuse eest 0,5 punkti.

4. Otsusta, kas väited on tõesed või väärad. Väärväited paranda tõeseks eitust kasutamata.

2 punkti

Tõene/väär Suvisel pööripäeval valitseb põhjapolaarjoonest lõunapoole jäävatel aladel polaarpäev. Suvisel pööripäeval valitseb põhjapolaarjoonest põhjapoole jäävatel aladel polaarpäev.

Tõene/väär Kaardil on meridiaanid ida-lääne suunas.

Kaardil on meridiaanid põhja-lõuna suunas.

Mõlema väite puhul annab vastus 1 punkti, kui on tehtud õige otsus, et tegemist on väärväitega, ning väide on parandatud tõeseks. Kui õpilane on ainult otsuse teinud, kuid ei ole väidet tõeseks parandanud, siis vastus punkti ei anna.

5. Mis Eesti piirkonnas kaevandatakse põlevkivi? Kirde-Eestis, Ida-Virumaal.

5 punkti

Õigesti määratletud piirkond annab 1 punkti. Kui vastus on väga lai või ebamäärane, näiteks Ida-Eesti, siis vastus punkte ei anna.

Milleks põlevkivi kasutatakse?

- 1) Elektrienergia tootmiseks.
- 2) Keemiatööstuse tooraine, põlevkiviõli tootmiseks.
- 3) Soojuse tootmiseks.

Üks õigesti nimetatud põlevkivi kasutusala annab 1 punkti, kokku 2 punkti.

Too kaks näidet selle kohta, kuidas põlevkivi kaevandamine ja kasutamine mõjutab loodust.

- 1) Kaevandamispiirkondades tekivad karjäärid, mis muudavad pinnamoodi, maastiku ilmet.
- 2) Põlevkivi rikastamisel ja töötlemisel tekivad aherainemäed, mis samuti muudavad pinnamoodi ja maastiku ilmet.
- 3) Maa-aluste kaevanduste sissevajumisel tekivad maapinnale lohud.
- 4) Põlevkivi põletamisel tekib õhusaastet, eraldub süsihappegaasi.
- 5) Kaevanduste rajamisel pumbatakse suurtes kogustes põhjavett välja ja juhatakse merre jne.

Üks õigesti esitatud näide annab 1 punkti, kokku 2 punkti.

6. Vasta küsimustele joonise info põhjal.

6 punkti

Millal oli töötuse määr Eestis kõige kõrgem? 2010. a I kvartal

Vastus annab 1 punkti, kui nii aasta kui ka kvartal on õigesti märgitud.

Kui suur oli noorte töötuse määr 2009. a I kvartalis? 25% – 1 punkt, kui õigesti on märgitud nii arv kui ka ühik.

Kui palju see erines üldisest töötuse määrast? Vastus annab 1 punkti, kui see jääb vahemikku 12–15 protsendipunkti (PP); õpilaste vastustes lugeda õigeks ühikuks ka protsent (%).

Millal oli noorte töötuse määra ja üldise töötuse määra erinevus kõige väiksem?

2007. a IV kvartal – 1 punkt.

Miks inimesed jäävad töötuks?

Majanduslangus on kaasa toonud paljude töökohtade kadumise. Noortel ei ole veel piisavalt haridust ja kogemusi, et tööturul edukas olla jms.

Üks õigesti nimetatud põhjus annab 1 punkti.

Too näide tööpuuduse mõjust Eesti ühiskonnale.

Väheneb maksumaksjate hulk ja seega laekub riigile vähem tulumaksu ja sotsiaalmaksu. Suureneb nende inimeste hulk, kes vajavad riigi abiraha, ümberõpet jms.

Üks õigesti sõnastatud näide annab 1 punkti.

7. Kirjuta tabelisse puuduvad mõisted ja mõistete seletused.

4 punkti

Mõiste	Mõiste seletus
Suhteline kõrgus	Mäe kõrgus jalamilt tippu.
Horisontaal ehk samakõrgusjoon	Joon kaardil, mis ühendab samal absoluutsel kõrgusel (ühel kõrgusel meretasemest) asuvaid maapinna punkte.
Huumus	Orgaaniline aine mullas.
Eksport	Kaupade ja teenuste müük välismaale.

Üks õigesti märgitud mõiste või mõiste seletus annab 1 punkti.

8. Märki kaardile õigesse kohta järgmiste geograafiliste objektide nimed.

5 punkti

Üks kaardile õigesti märgitud kohanime annab 0,5 punkti.

II OSA. Ülesanded, mille lahendamisel võib atlaseid kasutada.

9. Võrdle rahvastikupüramiidide põhjal Harjumaal ja Läänemaal rahvastikku.

5 punkti

Too rahvastikupüramiidi põhjal välja Läänemaa ja Harjumaal rahvastiku 3 olulist erinevust.

- 1) Harjumaal on rohkem lapsi kui Läänemaal.
- 2) Harjumaal on rohkem tööealisi inimesi kui Läänemaal. Eriti suur on erinevus 30–40 aastaste inimeste osas.
- 3) Läänemaa rahvastikus on vanurite osatähtsus suurem kui Harjumaal jms.

Üks õigesti sõnastatud erinevus annab 1 punkti. Kui õpilane ei ole teinud ühtegi üldistust, vaid on võrrelnud ainult konkreetsete vanuserühmade (näiteks 5–9, 15–19 ja 65–69) osakaalu vastavas maakonnas, saab ta vastuse eest maksimaalselt 1,5 punkti.

Mis erinevusi põhjustab?

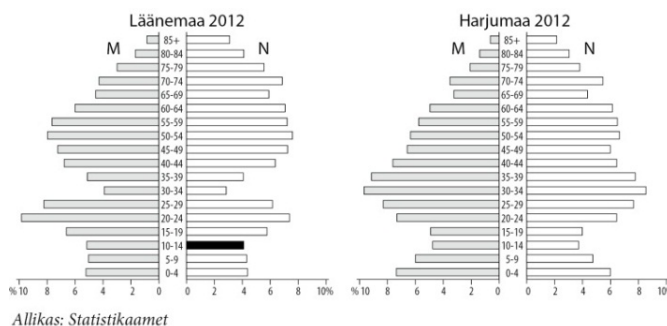
Harjumaal asub pealinn Tallinn, kus on rohkem võimalusi tööd leida ja mitmekesisemad võimalused haridust omandada jms.

Õigesti sõnastatud põhjendus annab 1 punkti.

Haapsalus elav Kadri oli 2012. aastal

11-aastane. Viiruta vastaval rahvastikupüramiidil see soo- ja vanusegrupp, kuhu Kadri 2012. aastal kuulus.

Õige soo- ja vanusegrupi märkimine õigel püramiidil annab 1 punkti.

10. Võrdle atlase abil Harjumaal ja Läänemaal rahvastikku peale soolis-vanuselise koosseisu veel kahe näitaja põhjal.

2 punkti

- 1) Harjumaal elab rohkem teiste rahvuste esindajaid kui Läänemaal.
- 2) Suremuse üldkordaja on Läänemaal kõrgem kui Harjumaal jne.

Üks sisuliselt õige võrdlus annab 1 punkti. Kui õpilane on võrrelnud rahvastiku soolis-vanuselist koosseisu, siis selle küsimuse eest punkte ei saa.

11. Loe tekst läbi ning vasta küsimustele.

7 punkti

A. Mis Läänemere osas on vesi kõige soolasem? Kõige täpsem vastus märgi X-ga.

Õige vastus (Kattegati väin) annab 1 punkti.

Põhjenda. Kattegat on kõige lähemal Põhjamerle/ookeanile, kust tuleb soolast vett.

Vastus annab 1 punkti, kui selles on näidatud vee soolsuse seos kaugusega ookeanist.

B. Põhjenda järgmisi väiteid.

Läänetormidel on soodne mõju Läänemere ökosüsteemile, sest läänetormidega tuleb Põhjamerest Läänemerre soolast ja hapnikurikast vett.

Mõned Läänemere madalaveelised lahesopid võivad kinni kasvada, sest toitainerikkas vees hakkavad vohama vetikad ning laieneb pilliroo kasvuala.

Läänemerre võib sattuda reostus Valgevene linnast Vitsebskist. Vitsebsk asub Daugava ääres, mis suubub Läänemerre, nii võib Vitsebskist jõkke sattunud reostus jõuda Läänemerre.

Üks õigesti põhjendatud väide annab 1 punkti.

C. Nimeta kaks majandusharu, mida Läänemere reostumine võib mõjutada. Selgita, milles see mõju täpsemalt avaldub.

- 1) Turism – reostunud rannik ei meelita puhkajaid.
- 2) Kalandus, kalatööstus, toiduainetetööstus – reostunud veest satuvad kahjulikud ained kaladesse ning neid ei saa toiduks kasutada jms.

Üks selgitus annab 1 punkti. Kui õpilane on õigesti nimetanud majandusharud, kuid ei ole põhjendanud, saab ta ühe õigesti nimetatud majandusharu eest 0,5 punkti.

12. Küsimustele vastamiseks kasuta Eesti atlases ja ülesandes antud infot.

Märgi tabelisse numbrid, mis joonisel tähistavad aluskorda, pealiskorda ja pinnakatet.

5 punkti

Mõiste	Number või numbrid joonisel
Aluskord	1 – 1 punkt, kui on lisatud veel mõni number, siis saab vastuse eest 0 punkti.
Pealiskord	2, 3, 4, 5 – vastuse eest saab 1 punkti kui on õigesti märgitud 3 või 4 õiget numbrit ja ei ole lisatud ühtegi liigset. Vastus annab 0,5 punkti, kui on õigesti märgitud 2 numbrit, või kui on õigesti märgitud 3–4 numbrit, mille kõrval on üks valesti märgitud number.
Pinnakate	5 – 1 punkt, kui on lisatud veel mõni number, siis saab vastuse eest 0 punkti.

Eestis leiduv põlevkivi on tekkinud Ordoviitsiumi ajastul. Kui vana on põlevkivi?

443–488 miljonit aastat.

Õpilane saab vastuse eest 1 punkti, kui on märkinud ligikaudu õige vahemiku või õige arvu antud vahemikust. Kui õpilane on märkinud vastusena õige numbrit, kuid on jätnud lisamata miljonit aastat, siis vastuse eest punkti ei saa.

Mis ajastu kivimid on joonisele märgitud numbriga 4?

Devon – 1 punkt.

13. Selgita, mis on maavärin.

4 punkti

Maavärin on maakooore järsk ja lühiajaline vappumine, mis tekib seetõttu, et suured kivimite massid liiguvad üksteise suhtes. Maavärinad tekivad laamade liikumise tõttu jms.

Õpilane saab vastuse eest 1 punkti, kui on õigesti ära seletanud, mis on maavärin.

Tõmba loetelus joon alla linnadele, kus võib esineda tugevaid maavärinaid.

Sydney, San Francisco, Wellington, New York, Jakarta, Moskva, Ankara, Lima.

Vastus annab maksimaalselt 2 punkti, kui on alla joonitud viis õiget linna ja mitte ühtegi vale linna. Kui õpilase vastus sisaldab nii õigeid kui ka valesid linnu, siis iga valesti märgitud linn annab –0,5 punkti. Minimaalselt annab vastus 0 punkti.

Põhjenda oma valikut. Need linnad paiknevad laamade servaaladel.

Õpilane saab vastuse eest 1 punkti, kui on osanud seostada tugevate maavärinate esinemise laamade servaaladega.

14. Lõpeta laused, põhjendades tundra kohta esitatud väiteid.

4 punkti

Tundras on väga palju soid, sest igikelts takistab vee imbumist pinnasesse. Madalate temperatuuride tõttu on aurumine väga tagasihoidlik ja see soodustab soostumist jms.

Tundras on ka suvel jahedad ilmad, sest tundrad asuvad suurtel laiustel; tundras paistab päike madalalt; tundras kujundavad ilma parasvöötme ja arktilised õhumassid jms.

Muld tekib tundras väga aeglaselt, sest tundras on madalad temperatuurid ja taimed kasvavad väga aeglaselt; liigniiskuse ja igikelts aeglustavad mullateket/lagunemisprotsesse jms.

Ühe väite õigesti põhjendamine annab 1 punkti. Väite põhjendamisel piisab ühe aspekti välja toomisest.

Nimeta kolm riiki, mille territoorium ulatub tundravööndisse.

Venemaa, Norra, Soome, Island, Kanada, USA, Taani (Gröönimaa). Kolm õigesti nimetatud riiki annab 1 punkti, kui vastusele ei ole lisatud tundravööndis mitteasuvaid riike. Kaks õigesti nimetatud riiki annab 0,5 punkti. Kui õpilane on nimetanud nii tundras asuvaid, kui ka mitteasuvaid riike, siis valesti nimetatud riigid annavad –0,5 punkti, minimaalselt annab vastus 0 punkti.

15. Fotod on tehtud Indoneesias. Kirjelda, kuidas on fotodel kujutatud pinnavormid tekkinud?

4 punkti

Foto 1. Inimesed on rajanud mäenõlvale terrasspõllud. Mäenõlv on tehtud astmeliseks, see võimaldab seal taimi kasvatada ja vähendab erosiooniohtu jms.

Foto 2. Vulkaanid, mis on tekkinud laamade liikumise tõttu kahe laama põrkumiskiirkonda. Kuum magma kerkib sügavalt üles ja tekitab tardudes koonuse jms.

Ühe foto põhjal pinnavormi kirjeldus annab 1 punkti, kui on õigesti nimetatud pinnamoodi kujundav tegur. Teise punkti annab selgitus selle teguri mõju kohta.

16. Määra Indoneesia pealinna Jakarta geograafilised koordinaadid.

2 punkti

7°S 106°E

Nii geograafilise laiuse kui ka pikkuse määramine annab kumbki 1 punkti, kui õpilase vastus jääb vahemikku 6–7° S ja 106–107° E. Õpilane saab geograafilise laiuse määramise eest 0,5 punkti, kui vastus jääb vahemikku 4–5° S või 8–9° S. Õpilane saab geograafilise pikkuse määramise eest 0,5 punkti, kui vastus jääb vahemikku 104–105° E või 108–109° E.

Kui õpilane on vastuses määranud geograafilist laiust meridiaanide ja pikkust rööbikute järgi, ehk andnud vastuseks näiteks 106°S 7°E, saab ta 0 punkti.

17. Mis ilmakaares asub Jakarta Sydneyst vaadatuna? Loodes.

1 punkt

18. Washingtonis on kolmapäeva hommik, kell on 8.00. Mis nädalapäev ja kellaaeg on samal ajal Jakartas?

2 punkti

Kolmapäev – 1 punkt, kell 20.00 – 1 punkt. Õpilane saab vastuse eest 2 punkti, kui nii nädalapäev kui ka kellaaeg on õigesti määratud.

19. Mis loodusvööndis asub Jakarta?

3 punkti

Ekvatoriaalne vihmamets või vihmametsavöönd – 1 punkt.

Too kaks näidet taimede kohastumustest selles loodusvööndis.

1) Kõrgetel puudel on plankjuured, mis toetavad neid, et nad püsti seisaksid.

2) Paljud taimed kasvavad epifüütidena ja liaanidena jms.

Üks näide vihmametsa taimede kohastumuse kohta annab 1 punkti, kokku 2 punkti.

20. Kirjelda tüüpilist ilma Jakartas.

2 punkti

Ööpäevaringselt valitsevad plusskraadid. Hommikupoolik on palav ja päikseline. Lõunaks kogunevad äikesepilved ja sajab väga tugevate valingutena. Õhk on ööpäevaringselt palav ja niiske.

Õpilane saab vastuse eest 1 punkti, kui on õigesti seletanud Jakartas valitsevaid temperatuure, ja 1 punkti niiskuse ja sademete iseloomustamise eest.

Palume avaldada oma arvamust eksamitöö kohta elektrooniliselt. Küsimustik on SA INNOVE kodulehe aadressil: <http://www.innove.ee/et/yldharidus/pohikooli-lopueksamid/koolidele-lopueksamitest/tagasiside>

Teie arvamused, hinnangud ja kommentaarid on väga olulised selleks, et edaspidi nii eksamitööd kui ka hindamisjuhendid paremad oleksid. Oma arvamused ja ettepanekud võite saata ka e-posti aadressil: lea.koppel@innove.ee

Teade selle kohta, mis koolid peavad oma eksamitööd INNOVE-sse saatma, tuleb pärast eksamiperioodi lõppu.

Täname!

Eksamikomisjon